Інна Форостюк

Модель оцінювання творчого потенціалу студентів вищих навчальних закладів

Постановка проблеми у загальному огляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

В світлі нової освітньої парадигми головною соціальною функцією вищої освіти є підготовка індивіда як професіонала і як представника інтелектуальної еліти суспільства, що орієнтується в культурному і національному просторі. Ідея національного та патріотичного виховання втілена в державних документах, зокрема в Законі України «Про Освіту», Державній національній програмі «Освіта (Україна XXI століття)», в Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст., у Концепції національного виховання, в Законі України «Про вищу освіту» та інших державних і науково-методичних матеріалах.

На відміну від мети попереднього періоду, коли результатом виховного процесу була всесторонньо та гармонійно розвинута особистість і важлива роль в цьому процесі віддавалася політехнічній освіті, зміст виховання сьогодні має на меті формування людини культури. На перший план висунута концепція гуманітаризації освіти, підвищення духовного потенціалу нації. Для досягнення на цьому шляху дієвих практичних результатів, необхідно спрямовувати навчально-виховний процес у вищій школі на виховання творчої особистості, здатної приймати відповідальні рішення в ситуації швидких соціальних та технологічних змін в житті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми, і на які спирається автор

Процес формування творчої особистості в умовах вищих навчальних закладів викликає найбільшу зацікавленість в сучасній педагогічній науці: В. Андрєєв, Ю. Кулюткін, Т. Маліков, В. Мілковскій та інші. Проблемами естетичного виховання у вищих навчальних закладах займаються Н. Миропольська, О. Рудницька, Г. Тарасенко, І. Фічора, Г. Шевченко.

В. Алфімовим детально розроблена модель творчої особистості, М. Артьомовим створена модель педагогічного прогнозування та діагностичний інструментарій для старшокласників. Питанням творчих здібностей та діагностування обдарованості займалися К.А. Хеллер, К. Перлет, В. Сиервальд в лонгітюдному дослідженні, яке проводилося в Мюнхені в 80-х роках минулого сторіччя, та Б. Пашнев, який дав психологічне та статистично-

математичне обґрунтування ідентифікації «обдарованих» учнів. Вони розглядали обдарованість на прикладі середньої школи.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.

Юнацький період, на який припадає студентський вік – період остаточного формування особистості молодої людини. Тому ми приділяємо увагу розгляду структурних компонентів творчого потенціалу студентам, оскільки цей період є сенситивним для розвитку основних соціогенних потенцій людини як особистості – формуються світоглядні та громадські якості, а також іде розвиток професійних здібностей, що повинно перетворитися в самостійну професійну творчість майбутнього фахівця.

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Очевидно, що одним з важливих завдань вищої школи є пошук перспективних шляхів формування творчих можливостей молодої людини. Це забезпечуватиме високий рівень не тільки професійної підготовки, але й особистісних якостей. Мета цієї статті – представити модель діагностування рівня розвитку творчого потенціалу студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Проаналізувавши складові поняття **творчий потенціал** [1, 168] ми вивели його як ***інтегративну цілісність соціальних та природних сил людини, результатом якої є потреба в творчої самореалізації.***

На базі проведеного нами факторного аналізу сформульованих експертною групою визначень та структур творчого потенціалу, були виділені основні фактори та проранжовані за їхньою вагою.

Таблиця 1

Модель оцінювання рівня творчого потенціалу студентів

Фактор	Вагомість фактора	Критерії	Значущість критерію
Дивергнтність мислення: 1) гнучкість	0,25	Кількість набраних (сирих) балів за тестом Торренса 9–10 7–8 5–6 3–4 0–2	 1 0,8 0,6 0,4

			0,2
2) оригінальність	0,2	Кількість набраних (сирих) балів за тестом Торренса 21... 16–20 11–15 6–10 0–5	 1 0,8 0,6 0,4 0,2
Уява	0,2	додаткові розрахунки за окремою факторо-критеріальною моделлю	
Мотивація	0,12	розрахунки за окремою факторо-критеріальною моделлю	
Ціннісні орієнтації	0,1	місце творчості в системі цінностей особистості 1–3 4–7 8–10 11–13 14–18	 1 0,8 0,6 0,4 0,2
Інтуїція	0,1	кількість набраних балів за результатами опитування 21–25 16–20 11–15 6–10 0–5	 1 0,8 0,6 0,4 0,2
Працездатність	0,05	кількість набраних балів за результатами опитування 9 7–8 5–6 3–4 0–2	 1 0,8 0,6 0,4 0,2
Асоціативність	0,08	додаткові розрахунки за окремою факторо-критеріальною моделлю	
Всього	1		

Дивергентність мислення, як інтегративна якість, включає в себе вміння бачити альтернативні рішення, користуватися різними підходами до вирішення одного завдання, розглядати проблему з різних ракурсів. До неї також вносять швидкість думки, гнучкість, оригінальність мислення, здібності до розробки гіпотези, незалежність суджень. В цьому блоці, згідно з нашим дослідженням ми розглядали гнучкість та оригінальність, які визначали за тестом П. Торренса, але отриманим сирим даним були виставляні кваліметричні оцінки.

Зміст **блоку уяви** включає в себе здатність самостійного створення нових образів, що реалізуються в оригінальних і цінних результатах діяльності, схильність до створення нових образів [2, 14].

Оцінку рівня розвитку уяви ми також виводили із суми даних гнучкості та оригінальності (за даними тесту П. Торенса) помножені на коефіцієнти (Уява = гнучкість*0,6 + оригінальність *0,4).

Поруч з уявою важливу роль в структурі творчого потенціалу грає вміння створювати **асоціації**. За даними психологів існує кореляція між рівнем розвитку уяви та здатністю конструювати оригінальні метафори [3, 332]. Цю здатність ми перевіряли за допомогою тесту С. Медніка (тест перевірки оригінальності асоціацій). Результати тесту розраховувалися за окремою факторно-критеріальною моделлю, а потім в загальній структурі творчого потенціалу.

Таблиця 2

Модель оцінювання рівня асоціативних здібностей

Фактор асоціативності	**Значущість фактору**	**Критерій**	**Значущість критерію**
Стереотипні асоціації	0,15	9–10 7–8 5–6 3–4 1–2	0,2 0,4 0,6 0,8 1
Оригінальні «прямі» порівняння	0,2	9–10 7–8 5–6 3–4 1–2	1 0,8 0,6 0,4 0,2
Оригінальні порівняння з деталізацією	0,3	9–10 7–8 5–6 3–4 1–2	1 0,8 0,6 0,4 0,2
Оригінальні «косвені» порівняння	0,35	9–10 7–8 5–6 3–4 1–2	1 0,8 0,6 0,4 0,2
Всього	1		

Блок ціннісних орієнтацій може бути розглянутий з різних точок зору. Однак нас цікавить аспект, що стосується місця творчості в системі цінностей. Тому ми використовували опитувальник – методика М. Рокіча «Ціннісні орієнтації», який оснований на прямому ранжируванні списку цінностей, і творчість **(можливість творчої діяльності)** входить до списку термінальних цінностей (термінальні – цінності, які відображають впевненість в тому, що кінцева ціль індивідуального існування варта того, щоб її прагнути). З огляду на місце даної цінності в ряді інших термінальних цінностей критерієм оцінки даного фактору є місце творчості в ряду з 18 показників.

Мотиваційний блок. Для вирахування сумарної кваліметричної оцінки мотиваційного фактору ми визначили вагомість факторів для кожного виду потреби, які визначаються під час проведення тесту «Методика діагностики степені задоволення основних потреб». Він спрямований на знаходження п'яти основних потреб: матеріальної потреби, потреби в безпеці, визнанні, в міжособистісних відносинах та в самовираженні. Представники гуманістичного напрямку вважали, що первинним джерелом творчості є мотивація особистісного росту, яка не підпорядкована принципу задоволення. А. Маслоу назвав це потребою в самоактуалізації. В. Дружинін зазначає, що більшість авторів впевнені, що наявність будь-якої мотивації та особистісній зацікавленості є головною ознакою творчої особистості. Однак він вважав, що незалежність, орієнтація на особистісні цінності, а не на зовнішні оцінки може вважатися головною особистісною якістю творчої людини [4, 107]. Тому при визначенні вагомості фактора показникам тесту ми нараховували більш високі бали внутрішнім потребам – потребі самовираження (0,4) та міжособистісним потребам (0,3). Всі вагомості факторів подані в таблиці. Згідно з умовами тесту кожна потреба максимально може бути вибрана п'ять разів. Тому значущість максимального вибору – 5 – дорівнює 1,4–0,8, 3–0,6, 2–0,4, 1–0,2.

Таблиця 2

Модель оцінювання рівня мотивації до творчої діяльності

Мотиваційний фактор	Вагомість фактора	Критерій (кількість виборів)	Значущість фактора
Потреба в самовираженні	0,4	5 4 3 2 1	1 0,8 0,6 0,4 0,2
Міжособистісні потреби	0,3	5 4 3 2 1	1 0,8 0,6 0,4 0,2
Потреба в визнанні	0,15	5 4 3 2 1	1 0,8 0,6 0,4 0,2
Матеріальні потреби	0,1	5 4 3 2 1	1 0,8 0,6 0,4 0,2
Потреби в безпеці	0,05	5 4 3 2 1	1 0,8 0,6 0,4 0,2
Всього	1		

Блок інтуїції також вирахуваний згідно з кваліметричною моделлю. Критерієм розрахунків була кількість набраних балів тільки за результатами

опитування та самооцінки, оскільки сучасна наука тільки почала вивчення інтуїції та перевірки її впливу на результати різноманітної діяльності людини.

Дані блоку **працездатності** також вираховувались за кількістю набраних балів за результатами опитування. Опитувальник було складено на базі анкети В. Андрєєва в розробленій ним методиці діагностування рівня виховання та самовиховання студентів [5, 97–98].

Згідно із завданням експериментальної роботи, спрямованої на вивчення рівню творчого потенціалу студентів у студентів СНУ ім. Володимира Даля та ЛНПУ ім. Т. Шевченка різних напрямків (як гуманітарних, так і технічних) нами було проведено необхідні тести та анкетування, що відповідають структурі розробленої моделі оцінювання творчого потенціалу студентів. Необроблені дані заносилися в зведену психодіагностичну таблицю, за якою потім проводилися розрахунки.

Таблиця 4

Психодіагностична таблиця виявлення рівня творчого потенціалу

№	виявлення спільних понять	мотивація					асоціативність	праце здатність			тест П. Торренса				інтуїція	ціннісні орієнтації
1																
2																

Оскільки рівень творчого потенціалу є інтеграл (або сума) добутків вагомостей та значущостей для кожного з компонентів, то кожний студент дістає кількісну оцінку, яка визначає рівень розвитку його творчого потенціалу у вигляді конкретного числа.

Висновки й перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Таким чином, ми бачимо, що кваліметричний метод оцінювання дає можливість вивести кількісну оцінку якісним складовим особистості – в даному випадку ми зробили спробу діагностування рівня розвитку творчого потенціалуособистості. Під час подальшої експеріментальної роботи, спрямованої на формування творчого потенціалу студентів, дана методика дозволить проаналізувати динаміку розвитку якостей, які вимірюються. Також

одним із напрямків нашої роботи є розвиток творчого потенціалу студентства засобами українського народного мистецтва, який розглядається в контексті розвитку творчого типу мислення молодої людини, майбутнього спеціаліста. Це питання ще недостатньо розглянуто в науковій літературі і необхідність подальших розвідок у даному напрямку є очевидною.

Таблиця 5

Приклад розрахунків рівню творчого потенціалу студентів, проведених за описаною діагностичною методикою

студенти	Рівень мотивації до творчої діяльності	Асоціативність	Уява	Дивергентність мислення		Ціннісні орієнтації	Інтуїція	Працездатність	**Рівень творчого потенціалу**
				гнучкість	оригінальність				
1	0,09	0,07	8	0,25	0,04	0,02	0,08	0,05	**8,6**
2	0,19	0,03	5,6	0,15	0,04	0,02	0,04	0,03	**6,1**
3	0,26	0,14	7,8	0,25	0,08	0	0,06	0,03	**8,62**
4	0,13	0,21	9,2	0,2	0,12	0,02	0,08	0,04	**10**
5	0,11	0,21	11,6	0,25	0,12	0,02	0,06	0,04	**12,41**

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Форостюк І.В. Експериментальна робота з формування творчого потенціалу засобами народного декоративно-ужиткового мистецтва / І.В. Форостюк // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2008. – № 1(24). – С. 166–175.
2. Алфимов В.М. Ефективність виховання творчої особистості / В.М. Алфімов // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2006. – № 3(16). – С. 3–21.
3. Меерович М.И. Теории решения изобретательский задач / М.И. Меерович, Л.И. Шрагина. – Минск: Харвест, 2003. – 428, [4] с. – (Библиотека практической психологии).

4. Дружинин В.Н. Психология творчества: (тезисы доклада к дискуссии по проблемам творчества и творческих способностей) / В.Н. Дружини // Психологический журнал – 2005. – № 5. – С. 101–109.
5. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания / Владимир Иванович Андреев. – Изд-во Казанского ун-та, 1998. – 238 с.